

MET VEEL ZIN IN LEREN EN LEVEN NAAR DE KLEUTERSCHOOL

Een praktijkverhaal

In Vlaanderen mag elke 2,5-jarige op vastgelegde dagen instappen in de kleuterschool. Nagevoeg alle kinderen doen dat ook. Die eerste stap kan best wel spannend zijn, zowel voor de ouders als voor het kind. Een goede start betekent veel voor de verdere schoolloopbaan van kinderen, niet in het minst voor kinderen uit kwetsbare gezinnen. Het loont dus de moeite samen met ouders te zorgen voor een vlotte en warme overgang.

In dit artikel illustreren we aan de hand van een praktijkverhaal hoe basisschool Het Kantoor dit transitieproces ondersteunt en welke implicaties dit voor het beleid en de aanpak op school heeft. We beschrijven de keuzes die de school maakt en verbinden deze met het ordeningskader van het nieuwe leerplan Zin in leren! Zin in leven!

Schoolrijp of kindklaar?

Het Kantoor (de naam verwijst naar de vroegere tolkantoren van de grens met Nederland die rond de school gevestigd waren) is een kleine, landelijke school in Wuustwezel. In de buurt, net over de Nederlandse grens doet een afgedankt vakantiepark dienst als woonplaats voor mensen op zoek naar een beter leven. Roemenen, Hongaren, Polen (soms hoogopgeleide mensen) die hier noodgedwongen aan de slag gaan in de (tuin)bouw of champignonkweek. Sommige gezinnen wonen letterlijk op het werkterrein. Die context is moeilijk voor de kinderen in het gezin: weinig speeltijd en –ruimte. De kinderen brengen vaak veel tijd door op school, zowel voor als na schooltijd. Ook gemengde koppels vinden de weg naar school. Deze ouders kiezen bewust voor het Belgisch onderwijssysteem. Hier kunnen 2,5-jarigen naar school, in Nederland niet. Soms zoeken ze de uitdaging voor hun kind op school, soms gewoon opvang.

Veel peuters maken de overgang naar school relatief vlot, beleven het als een stap naar 'groter worden'. Anderen hebben meer moeite om aan nieuwe gezichten te wennen; een andere omgeving, omgangsvormen, taal en cultuur. Allerlei contextfactoren bepalen hoe peuters de school binnenkomen. Kijken we naar de ontwikkeling van kinderen – en in het bijzonder die van peuters en jonge kleuters – dan zien we eveneens veel variatie. Kinderen ontwikkelen zich namelijk op vele sporen tegelijk en op hun eigen tempo. Soms geleidelijk, soms in een stroomversnelling, maar veelal grillig.

Scholen doen er goed aan in beeld te brengen wat nodig is voor een zachte, warme overgang. Enerzijds gaat het om wat peuters kunnen leren en ontwikkelen zodat ze zo min mogelijk drempels en stress ervaren en ten volle van het klas- en schoolleven kunnen genieten. Anderzijds gaan transitie momenten ook over het 'kindrijp' maken van de omgeving waarin het kind vertoeft. In hoeverre is de school klaar om het kind en zijn ouders te ontvangen?

In dialoog met ouders

Een zachte overgang kan niet op één dag worden gerealiseerd. Het gaat om een proces waarbij ook de ouders en eventueel derden (o.a. brugfiguren, buitenschoolse opvang) betrokken zijn. Openheid en wederkerige communicatie staan hierbij centraal. Professionals (het team) en ervaringsdeskundigen (de ouders) delen informatie, luisteren naar elkaar, verwoorden verwachtingen en zoeken naar afstemming. Ze hebben elkaar nodig, want ze zijn samen verantwoordelijk voor de opvoeding en het leren van de kinderen.

Het onderzoek van Katrien van Laere (*Conceptualisations of Care and Education in Early Childhood Education and Care, 2017*) leert ons echter dat scholen zich misschien niet altijd bewust zijn van de bezorgdheden van ouders en dat er wel wat nodig is vooraleer kinderen en ouders zich optimaal thuis voelen. "Zullen ze mijn kind graag zien? Wat gebeurt er als het slecht eet of moe is? Wat gebeurt er als er conflicten zijn met anderen? Wat gebeurt er als ik iets wil vragen maar ik spreek de taal niet?" Nochtans is het voor scholen de moeite waard in te zetten op die communicatie met ouders. Uit het rapport kleuterparticipatie (departement onderwijs en vorming, maart 2016) onthouden we dat zo vroeg mogelijk participatie in een kleuterschool zeker voor kinderen uit kwetsbare gezinnen positieve effecten op hun schoolloopbaan heeft. Ook hier geldt dat ouderbetrokkenheid een hefboom is om deze kinderen naar school te krijgen en ze er te houden. Laagdrempelige en frequente contacten met ouders blijken het effectiefste middel om zoetjes aan die ouderbetrokkenheid op school maar vooral thuis te realiseren.

Het team investeert veel tijd in de relatie met ouders, omdat het sterk gelooft in de opbrengst: kinderen, school en ouders worden er beter van. Om die relatie op te bouwen zorgen directie en team dat ze bereikbaar zijn en het contact toegankelijk wordt.

- Ouders brengen hun kind tot in de klas en halen het daar ook op. Zo kunnen leerkracht en ouders steeds kort informatie uitwisselen. ►

Omdat niet elke ouder vlot Nederlands spreekt, maakt de school gebruik van pictogrammen om de communicatie te ondersteunen.

- Zorgleerkrachten plannen geen interventies of gesprekken wanneer de schooldag eindigt. Op dat moment staan ze tussen de wachtende ouders.
- Een tijdje bepaalde ouders niet gezien? Er wordt gebeld, eventueel een huisbezoek gepland.
- De directeur zorgt dat ze zichtbaar is voor ouders. Ze doet inschrijvingen vaak zelf, gaat mee op huisbezoek en wanneer ouders hun kind ophalen zorgt de weg die ouders moeten volgen ervoor dat ze sowieso langs haar bureau komen.
- Leerkrachten organiseren regelmatig toonmomenten. Voor elke vakantie is er het 'Kantuurkje' wanneer ouders samen met hun kind in de klas een activiteit doen. Nieuwe ouders worden uitgenodigd voor de leefgroepavond waarbij ze in de huid van kleuters kruipen en dezelfde activiteiten doen als hun kind. Zo kunnen ze de werking van de school aan den lijve ondervinden.

Die relatie vormt het fundament om peuters beter te leren kennen en te ondersteunen in hun ontwikkeling. Wanneer peuters (en andere instromers) naar school komen, neemt het team drie weken tijd om het kind te observeren. Ouders krijgen ondertussen een vragenlijst mee. Daarna volgt er een gesprek waarbij ze elkaars ervaringen delen en aftoetsen. Samen met de ouders bepalen ze de focus voor de komende periode en stellen ze een plan van aanpak op voor thuis en op school. Dit kan gaan rond de emotionele en fysieke zorg van de kleuter (vb. zindelijkheids-training, inlassen van rustmomenten) alsook het exploreren van mogelijkheden om de nieuwsgierigheid en interesses van peuters te prikkelen. Leerkrachten stellen zich hierbij kwetsbaar op, "ik kan dit niet alleen".

Zin in leren! Zin in leven! als hefboom voor een krachtige leeromgeving

Zin in leren! Zin in leven!, het nieuwe leerplan voor de katholieke basisscholen, wil scholen aanzetten

tot een ontwikkelingsgerichte aanpak waarbij de harmonische ontwikkeling van elke leerling op school uitgangspunt is. We benaderen de groei en bloei van elk kind vanuit een holistisch mensbeeld waarbij hoofd, hart, handen en ziel gevoed worden. In het ordeningskader van het leerplan wordt er taal en inhoud gegeven aan die brede en veelzijdige ontwikkeling. Persoonsgebonden en cultuurgebonden ontwikkelvelden en -thema's nodigen teams uit om – rekening houdend met de context van de school – met een brede bril naar de ontwikkeling van hun leerlingen te kijken en er gericht op in te spelen.

Door veelvuldig met ouders in gesprek te gaan (thuis en op school) en voldoende tijd te nemen om peuters te observeren, krijgt het team een globaal beeld van wat de peuters bij hen op school nodig hebben. Gedragen door hun visie heeft dit geleid tot een aantal ingrepen die een warme overgang faciliteren. Hieronder vind je enkele voorbeelden met daaraan gekoppeld een focus die de keuzes gevoed heeft.

Een geborgen en veilige omgeving

Het team wil voor de peuters in eerste instantie een veilig en geborgen klimaat creëren zodat ze in verbondenheid met anderen kunnen uitgroeien tot unieke personen. Dit betekent onder meer dat ze op zoek gaan naar manieren om thuis en school met elkaar te verbinden. Zoals hierboven beschreven komen ouders vaak in de klas. Zo vermijden we dat het kind school en thuis als twee gescheiden werelden ervaart en het biedt kansen om elke dag contact te leggen. Daarnaast krijgen ook persoonlijke spullen een plaatsje in de klas en heeft de leraar aandacht voor routines die voor het kind vertrouwd zijn. Vb. om tot rust te komen, kan een peuter net zoals thuis een tijdje wriemelen met een T-shirt die naar mama ruikt.

Door samen met de ouders de waartoe-vraag voor elk kind te verfijnen en af te bakenen, creëert men rust en ruimte om, met respect voor het tempo van het kind, hieraan te werken.

Innerlijk kompas

Identiteit

Ik ontdek wie ik ben, waartoe ik word uitgenodigd en wie ik wil worden in een groter geheel.

Ik durf en mag mezelf zijn.

IKid1 **Basisvertrouwen ontwikkelen**

- 2.5 - 12 Vertrouwen hebben in zichzelf - zichzelf aanvaarden met zijn mogelijkheden en beperkingen - zichzelf durven zijn, alleen en tussen anderen - voor zichzelf opkomen
- 2.5 - 12 Vertrouwen hebben in de andere(n) en de Andere - vertrouwensrelaties met mensen opbouwen - zich geborgen voelen bij vertrouwenspersonen - samenhang ervaaren
- 2.5 - 12 Vertrouwen hebben in de hen omringende wereld - ontdekken dat de wereld een plaats kan zijn waar het mooi en goed is om te leven

IKid2 **Een positief, realistisch zelfbeeld opbouwen**

- 2.5 - 12 Zich bewust worden van de eigen mogelijkheden en talenten en die verder verkennen en ontwikkelen - genieten van de eigen groei en ontwikkeling - ervaren hoe men door anderen (en mogelijk de Ander) gedragen wordt

IKid3 **Zichzelf worden in verbondenheid met anderen**

- 2.5 - 12 Ervaren hoe mensen die hen omringen bezorgd om hen zijn en hoe men zelf bezorgd is om anderen - zich verbonden voelen met de mensen om hen heen - ervaren wat mensen uit de eigen omgeving voor hen betekenen en dit uitdrukken - stapsgewijs het net van relaties uitbreiden

Veerkracht

Ik geloof in mijn ontwikkelkracht en durf genieten. Ik ben op een passende manier weerbaar. Ik geloof dat ik ondanks tegenslag en ontmoediging steeds weer kan opstaan.

IKvk2 **Hoopvol geloven in en vertrouwen op de eigen leef-, leer- en ontwikkelkracht**

- 2.5 - 12 Ervaren hoe mensen elkaar kunnen steunen en motiveren om zich te ontwikkelen - steun en aanmoediging van anderen toelaten - ervaren hoe men zelf steun kan bieden aan anderen en anderen kan motiveren - ontdekken hoe belangrijk het is voor alle mensen om innerlijk vrij te kunnen zijn

IKvk3 **Flexibel omgaan met veranderende omstandigheden**

Leren en leven in verbondenheid

De peuters vertoeven in leefgroepen: net zoals thuis leven en leren klein en groot samen. Zo stellen leraren bijvoorbeeld vast dat het typische peutergedrag van de allerjongsten afneemt. Oudere kleuters ontfermen zich over de jongsten maar peuters kijken ook op naar de flinke kerels en meisjes in de groep waardoor

ze ook hun houding overnemen. Deze keuze belichaamt ook de visie die aan de grondslag ligt: alle leraren in het team dragen zorg voor de ontwikkeling van de kleuters op school, van 2,5 tot 5. Niet enkel leerlingen leren veel van elkaar, maar ook leraren worden uitgenodigd om samen op weg te gaan.

Relationele vaardigheden

Ik wil en kan met anderen samenleven, samenwerken en communiceren.

SErv1 **Zich engageren in relaties, daar deugd aan beleven en zich daarover uitdrukken**

- 2.5 - 4 Ervaren dat er ook anderen aanwezig zijn in de klas en op school - interesse tonen voor leeftijdsgenoten en speelkameraden - samen met anderen spelen en werken - voorkeur ervaren voor sommige leeftijdsgenoten
- 2.5 - 4 Actie ondernemen om tot interactie te komen binnen een vertrouwde relatie - zich uitgedaagd voelen om buiten het eigen gezin relaties aan te gaan

SErv2 **De verscheidenheid van mensen als een rijkdom ervaren en deze benutten**

- 2.5 - 4 Interesse tonen voor anderen - bereidheid tonen om rekening te houden met de anderen - gelijkenissen en verschillen tussen mensen zien en (indien mogelijk) benoemen

SErv4 **Bewust sociale rollen opnemen die zowel het individueel als het groepsbelang ten goede komen in diverse situaties en contexten**

Een plek om stil te vallen

Het team wil peuters voldoende kansen geven om even stil te vallen in de overtuiging dat je dan pas kunt openstaan voor nieuwe ervaringen en bewuster prikkels en impulsen kunt opnemen. Ze stellen vast dat de leerlingen op school door de gejaagdheid en de vluchtigheid in het leven van volwassenen meegezogen worden. Ze willen kinderen al op zeer jonge leeftijd leren af en toe een pauzeknop in te drukken. Er werd

een snoezelklas ingericht om hieraan tegemoet te komen. In deze ruimte is er bovendien veel aandacht voor de zintuiglijke ontwikkeling van de allerjongsten. Zo ging een leraar er met een klein groepje peuters uit een piepklein theesetje gemberthee drinken. Enerzijds om tot rust te komen en bewust te worden van smaak, geur en warmte. Anderzijds om tegemoet te komen aan de behoefte van die allerjongsten die nog graag dingen in de mond nemen.

Gezonde en veilige levensstijl

Ik leef gezond. Ik heb oog voor mijn eigen veiligheid en die van anderen.

Zorg dragen voor de eigen mentale, sociale en fysieke gezondheid en veiligheid en die van anderen en daarbij aandacht hebben voor:

- **Beweging, houding, sedentair gedrag, rust en slaap > undefined > 2.5 - 12** Ervaren en inzien hoe momenten van ontspanning doorheen de dag helpen om tot rust te komen - bereid zijn om doorheen de dag voor zichzelf momenten van rust te creëren
- **Beweging, houding, sedentair gedrag, rust en slaap > undefined > 2.5 - 12** Ervaren en inzien dat voldoende slaap noodzakelijk is voor de ontwikkeling

Zintuiglijke ontwikkeling

Ik kan mijn zintuigen optimaal gebruiken.

Gericht en intens waarnemen met de zintuigen

- Zien
- Horen
- Voelen
- Ruiken
- Proeven
- **2.5 - 12** Ervaringen opdoen met intens waarnemen met alle zintuigen - waarnemen met een toenemende aandacht voor zowel details als het geheel - een waarnemingsgeheugen ontwikkelen
- **2.5 - 4** De omgeving intens en geduldig waarnemen en beleven - op uitnodiging gericht observeren met oog voor het geheel, de delen en grote contrasten - intens en actief waarnemen met de zintuigen door de tijd te nemen om te kijken, te luisteren, te betasten, te ruiken, te proeven, te beleven

Tussen droom en daad

Er is meer nodig dan de motivatie van het schoolteam voor een warm onthaal. Een klimaat scheppen waardoor het voor teams mogelijk wordt om een sterke visie uit te bouwen en deze om te zetten in de praktijk is cruciaal. Zo zou o.a. een verhoging van de werkingsmiddelen voor de kleuterschool en het aantal uren kinderverzorging wenselijk zijn. Maar met een beetje creativiteit en enkele kleine ingrepen, kunnen scholen al een zekere verandering teweeg brengen.

- Het team is ooit gestart met leefgroepen (2,5 tot 5) vanuit een praktische nood om het aantal leerlingen over verschillende groepen gelijkmatig te spreiden. Als snel geraakten leraren in overlevingsmodus omdat ze vooral erg hard hun best deden om steeds een afzonderlijk aanbod te voorzien voor elke doelgroep. De weerstand in het team groeide alsook de urgentie om na te denken over de waartoe-vraag. Hoe kijken wij naar de ontwikkeling van kinderen en op welke manier willen we deze visie vertalen naar

de praktijk? Nu is het werken in leefgroepen een evidentie omdat het team een duidelijke koers heeft bepaald en de kracht hiervan ervaart. Het welbevinden en de ontwikkeling van elk kind, zijn talenten en interesses en de verbondenheid tussen de leerlingen dienen als leidraad.

- Op school werd een personeelslid halftijds vrijgemaakt en samen met de kinderverzorgster bieden ze flexibele ondersteuning aan (voornamelijk) de allerjongsten in alle groepen. De groepsleraren, de flexjuf en de kinderverzorgster zijn samen verantwoordelijk voor de zorg van elk kind. Dit verhoogt het welbevinden van elk teamlid. Daarnaast werkt het team ook nauw samen met brugfiguren van het Rode Kruis, vrijwilligers uit de buurt en begeleiders van de kinderopvang op school. Zij worden als volwaardige partner beschouwd en dragen elk met hun specifieke rol bij aan de ontwikkeling van de leerlingen op school. Zo vormt de school één grote pedagogische gemeenschap.
- Omdat opvoeden en leren een gedeelde verantwoordelijkheid is van het hele team en de ouders is er op school geen discussie over de verhouding tussen verzorgende taken en onderwijsopdrachten. Typische zorgactiviteiten zoals naar toilet gaan, eten en drinken en rustmomenten creëren, worden ook beschouwd als leermomenten voor peuters. De zorgende houding geldt als basishouding voor elk teamlid en maakt onderdeel uit van hun professionele identiteit.
- Elke dinsdagmiddag overleggen de teamleden. Die tijd gebruiken ze om informatie te delen, afspraken te maken en hun aanbod vorm te geven. De directeur wil het team

kansen geven om zich te focussen op hun pedagogische opdracht en het eigenaarschap van het team verhogen. Haar taak is die ruimte creëren door op zoek te gaan naar vrijwilligers om bewakingen en andere bijkomende taken over te nemen.

Scholen gaan op zoek naar het recept om soep te maken maar ze hebben ouders nodig om dit lekkers bij te kruiden en op temperatuur te brengen zodat elk kind het lekker vindt.

- Poefjes in de gang, informatieborden aan de klas, een stoefbord op de speelplaats, ouders uitnodigen in de klas... Het zijn enkele ingrediënten die ze doen om de verbinding met ouders te versterken.

Zorgeloos naar de kleuterschool

Met dit artikel willen we directies en schoolteams aanmoedigen samen werk te maken van een warme overgang. Peuters een goede start geven, dat is een verhaal van dialoog, gedeelde verantwoordelijkheid en voortdurend zoeken naar afstemming en verbinding tussen het gezin en de school (en kinderopvang). Het nieuwe leerplan Zin in leren! Zin in leven! kan hierbij een inspiratiebron zijn om een visie vorm te geven en eigen pedagogische en beleidsmatige keuzes te maken. ◀◀

Soraya Fret en Gerda Bruneel

soraya.fret@katholiekonderwijs.vlaanderen.be en
gerda.bruneel@katholiekonderwijs.vlaanderen.be

EINDNOTEN

1. Van Laere, K. *Conceptualisations of Care and Education in Early Childhood Education and Care: a dissertation submitted to Ghent University for the degree of Doctor of Social Work*. 2017
2. *Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind* www.kinderrechtencommissariaat.be
3. *Onderzoek naar Kleuterparticipatie: eindrapport*. Departement onderwijs www.onderwijsvlaanderen.be
4. *Praktijkvoorbeelden van hoe kinderopvang en kleuterschool samenwerken*: https://vbjk.be/files/attachments/145/KID-DO_2016_n_6_Zorgeloos_naar_de_kleuterschool.pdf